

Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

Priručnik za organizacije koje okupljaju osobe s invaliditetom, agencije za provođenje zakona, domaće institucije za zaštitu ljudskih prava, medije i ostale zainteresirane strane

European Network on Independent Living
novembar 2014.

Autori Priručnika i službeni partneri

Ovaj Priručnik izradili su:

Evropean Network on Independent Living (www.enil.eu)

Evropean Network on Independent Living (Evropska mreža za nezavisno življenje - ENIL) sveevropska je mreža za osobe s invaliditetom, s članovima iz cijele Evrope. ENIL je forum za sve osobe s invaliditetom, udruženja za nezavisno življenje i njihove saradnike bez invaliditeta, otvoren za sve teme o nezavisnom življenju osoba s invaliditetom. ENIL predstavlja pokret osoba s invaliditetom za ljudska prava i društvenu inkluziju koja se temelji na solidarnosti, međusobnoj podršci, deinstitucionalizaciji, demokratiji, samopredstavljanju i samoodređenju. Dodatne informacije pronađite na: www.enil.eu

Službeni partner:

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske (www.posi.hr)

Opseg i način rada Ureda temelji se na Zakonu o pučkom pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Primarni zadaci Ureda uključuju praćenje provođenja mjera iznesenih u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007-2015, Akcionog plana Vijeća Evrope za promoviranje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: Poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006-2015. i u Konvenciji UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

Ovaj Priručnik je napisao Miro Griffiths, a uredila Ines Bulić. European Network on Independent Living (ENIL) se zahvaljuje gđi Anki Slonjšak, Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i gđi Branki Meić Salie, iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, kao i gđi Joanni Perry, iz OSCE–ODIHR-a, na dragocjenim komentarima i prijedlozima prilikom izrade Priručnika.

Prevod: Morana Zibar¹

¹ Misija OSCE-a u BiH je uz dozvolu ENIL-a jezički prilagodila originalni prevod za korisnike u Bosni i Hercegovini

Predgovor

Na dan kad je u Zagrebu održan seminar o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom, osobu s intelektualnim smetnjama pretukao je susjed, a rezultat napada bili su potres mozga i slomljena kost. Srećom, ne znamo za mnogo takvih slučajeva, no svjesni smo mnoštva slučajeva neprijateljstva prema osobama s invaliditetom, koji se svode na vrijeđanje, ismijavanje na internetu ili u javnom prometu, ili na dugoročno maltretiranje i zlostavljanje, što čini kazneno djelo i izaziva mnogo patnje. Dosad nismo imali prikladne alate i mehanizme da reagiramo na takve slučajeve i vidjeli smo da intervencije vlasti nisu uspijevale zaustaviti takve oblike nasilja, a osobe s invaliditetom zato i nisu bile sklone prijavljivati incidente. Iako zakon predviđa sankcioniranje kaznenih prekršaja koji se temelje na invaliditetu, vlasti i osobe s invaliditetom znaju vrlo malo o tome. Dok smo na seminaru slušali o primjerima zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom – a pogotovo incidentima iz mržnje – mogli smo prepoznati mnoge situacije koje osobe s invaliditetom jednostavno moraju trpjeti. Vjerujem da je seminar o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom početna točka u davanju ovlasti ne samo osobama s invaliditetom nego i cjelokupnom hrvatskom društvu da prestanu tolerirati različite oblike neprijateljstva prema osobama s invaliditetom, a da ne moramo čekati da prerastu u ozbiljnije oblike nasilja.

Anka Slošnjak

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske

Sadržaj

Poglavlje 1: Uvod	5
1.1 Kontekst	5
1.2 Svrha Priručnika	6
Poglavlje 2: Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom?	8
2.1 Šta je krivično djelo?	8
2.2 Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje	9
2.3 Krivična djela počinjena iz mržnje i invaliditet	21
2.4 Krivična djela počinjena iz mržnje i pokret za nezavisno življenje	23
Primjer iz prakse: Hrvatska	24
Poglavlje 3: Prepoznavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom	26
3.1 Krivična djela počinjena iz mržnje i posljedice za žrtve	26
Primjer iz prakse: Slučaj Đorđević	27
3.2 Praćenje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom	28
Poglavlje 4: Prijavljivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom	31
4.1 Kako prijaviti krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom	31
4.2 Uloga policije i ostalih službi	32
4.3 Uloga udruženja osoba s invaliditetom	32
4.4 Značaj dokaza	33
Poglavlje 5: Suzbijanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom	34
5.1 Preporuke za djelovanje	34
5.2 Preporuke sa Seminara o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom održanog u Hrvatskoj	36
Definicije	38
Dodatak: Plan rada seminara u Zagrebu	39

Poglavlje 1: Uvod

Prema Agenciji Evropske unije za osnovna prava², dosadašnji napori u borbi protiv diskriminacije, posebno krivičnih djela počinjenih iz mržnje, nisu urodili plodom. Dok je službeno praćenje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom ograničeno, Organizacija za Evropsku sigurnost i saradnju - Ured za demokratske institucije i ljudska prava (OSCE-ODIHR) prepoznaje ih kao gorući problem s kojim se suočavaju naše zajednice. Postoje dokazi koji ukazuju na to da se krivična djela motivirana pretpostavljenim ili stvarnim invaliditetom pripisanim određenoj osobi pojavljuju u različitim državama širom Evrope. Istraživanja pokazuju da žrtve nerado prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje, zbog čega mnoga krivična djela ostaju neprijavljena i neprocesuirana³. S obzirom na to da su mnogi ljudi s invaliditetom u stvarnosti suočeni s isključenošću iz društva, izolizacijom i marginalizacijom – a tome treba dodati i goleme rezove na usluge nezavisnog življenja (vidi Definicije) – ENIL smatra da se donosioci odluka u državama članicama EU-a, lideri u zajednicama i agencije za provođenje zakona moraju boriti protiv predrasuda i ekstremne netrpeljivosti i nasilja s kojim se osobe s invaliditetom susreću.

Podizanjem svijesti o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, kao i njegovanjem pozitivnog dijaloga s ključnim akterima koji se bore protiv njih, možemo poboljšati inkluziju osoba s invaliditetom u zajednicu, prikazati osobe s invaliditetom kao korisne članove društva i pružiti podršku onima koji su pogođeni krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. Važno je da su udruženja osoba s invaliditetom, njihovi saradnici, agencije za provođenje zakona i ostali uticajni akteri svjesni tog oblika krivičnih djela počinjenih iz mržnje i sposobni boriti se s njim.

1.1 Kontekst

Borba protiv diskriminacije protiv osoba s invaliditetom jedan je od

² Agencija EU za temeljna ljudska prava (2012.) *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, 2012., dostupno na: http://fra.Europa.eu/sites/default/files/fra-2012_hate-crime.pdf

³ OSCE-ODIHR (2013) *Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report for 2012*, dostupno na: http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf

glavnih ciljeva ENIL-a i ta organizacija preduzima niz aktivnost kako bi osmislila i definirala mjere za borbu protiv diskriminacije⁴. ENIL je 2012. godine, zajedno s OSCE-ODIHR-om organizirao radionicu na temu „Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom“ u Dublinu. Radionica je sudionicima omogućila razmjenu iskustava u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i osposobila ih za obučavanje mjerodavnih tijela u svojim zemljama o tome na koji način se može efikasno odgovoriti na krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. Na radionici se također govorilo o široj situaciji u Evropi u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

Nakon radionice u Dublinu, ENIL je uvrstio krivična djela počinjena iz mržnje u prioritetne oblasti kojima se bavi i odlučio organizirati slične seminare s ciljem podizanja svijesti u različitim zemljama. Dok su neke zemlje usvojile smjernice o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i žrtve imaju pristup podršci, još uvijek ne postoji dovoljna svijest o ovom problemu, kao ni pozitivno djelovanje usmjereno ka njegovom rješavanju.

Ovaj Priručnik izrađen je kao materijal za obuku na seminaru o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom u Zagrebu, s tim da će se finalizirati u skladu sa komentarima učesnika. Seminar je održan u oktobru 2014. godine, u saradnji s OSCE-ODIHR-om i Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske. Okupio je osobe s invaliditetom i njihove organizacije, agencije za provođenje zakona, vladine dužnosnike, domaće institucije za zaštitu ljudskih prava, te stručnjake na području obrazovanja i socijalne zaštite.

1.2 Svrha Priručnika

Priručnikom se želi postići nekoliko različitih ciljeva:

- Priručnik objašnjava:
 - Kako razlikovati krivična djela, krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, incidente motivirane mržnjom i govor mržnje;

⁴ European Network on Independent Living (2014) Manifesto 2014., dostupno na: <http://www.enil.eu/wp-content/uploads/2014/03/ENIL-Manifesto.pdf>

- Na koji način krivična djela počinjena iz mržnje mogu uticati na žrtve;
- Kako prijaviti krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, s preporukama za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje i za poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom.
- Ovaj Priručnik nije ciljano izrađen za određenu državu, a informacije i smjernice iz njega mogu koristiti svi, bez obzira na to šta rade i gdje žive. Namjera je da Priručnik bude lako razumljiv, da pokriva najvažnije aspekte ovog pitanja, a namijenjen je uglavnom osobama koje nemaju prethodno ili široko znanje o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.
- Priručnik se poziva na istraživanja i statističke podatke iz ove oblasti i temelji se na javno dostupnim podacima vladinih, međuvladinih ili nevladinih udruženja, kao što su OSCE-ODIHR, Disability Rights UK, Javno tužilaštvo Ujedinjenog Kraljevstva, Interights i drugi. Također koristi informacije prikupljene od članova ENIL-a, od kojih su mnogi stekli stručnost kroz iskustvo i imaju direktno iskustvo u pitanjima obrađenim u ovom Priručniku.
- Priručnik će biti koristan osobama s invaliditetom, njihovim porodicama i saradnicima, agencijama za provođenje zakona, lokalnim i državnim vlastima, domaćim institucijama za zaštitu ljudskih prava, stručnjacima na području obrazovanja i socijalne zaštite, grupama unutar zajednica (vidi Definicije) i novinarima.

Pozivamo vas da ovaj Priručnik distribuirate svojim kolegama, promovirate ga donosiocima odluka i politika na lokalnom i državnom nivou, i koristite se njime kao alatom za postizanje pozitivnih promjena, u nadi da će smanjiti broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje i unaprijediti životni uslovi osoba s invaliditetom.

Poglavlje 2: Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom?

2.1 Šta je krivično djelo?

„Krivičnim djelom“ se naziva radnja koja je u krivičnom zakonu propisana kao krivično djelo i za koju se može izreći krivična sankcija. Krivična djela mogu nanijeti štetu pojedincu, zajednici, ili čak državi. Mnogo je različitih vrsta djela koja se mogu smatrati krivičnim djelom, kao naprimjer:

- Uništavanje ili oštećivanje javne ili privatne imovine (oštećenje imovine i vandalizam)
- Otuđenje tuđe stvari i njeno zadržavanje bez dozvole (krađa)
- Prijetnja nasilničkim ponašanjem ili nasilničko ponašanje kojim se drugoj osobi nanosi fizička ozljeda (fizički napad)
- Upućivanje prijetnje drugoj osobi ili uznemiravanje druge osobe (prijetnje)

Svako krivično djelo potencijalno može biti krivično djelo počinjeno iz mržnje; to će zavisiti od razloga zašto su pojedinac ili grupa počinili krivično djelo; drugim riječima, o njihovoj motivaciji (vidi Dio 2.2). Mnogo je vrsta djela koja se mogu smatrati krivičnim djelom počinjenim iz mržnje, uključujući gore navedene primjere, ali i sljedeće:

- Seksualno uznemiravanje i zlostavljanje
- Vrijeđanje (upotreba riječi ili gesti koje ismijavaju, vrijeđaju, prijete ili zastrašuju)
- Nezakonito sticanje finansijske koristi

Kad neka osoba počini krivično djelo, treba je prijaviti, bez obzira na to poznajete li tu osobu ili ne. Ukoliko se ne osjećate dovoljno sigurno da biste prijavili krivično djelo, preporučuje se da o tome obavijestite nekoga kome vjerujete. Također treba potaknuti sve koju su svjedoci počinjenja krivičnog djela da to prijave policiji.

2.2 Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Krivično djelo počinjeno iz mržnje je krivično djelo motivirano predrasudama.⁵

Ponekad se ističe da izraz „krivično djelo počinjeno iz mržnje“ može navesti na pogrešne zaključke, zato što nije potrebno dokazati „mržnju“ kako bi se krivično djelo istražilo i procesuiralo. Mržnja je emocionalno stanje. I onda kada počinitelj krivičnog djela ne osjeća 'mržnju' prema žrtvi možemo reći da se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje⁶.

Ukoliko je pobuda (motiv) za izvršenje krivičnog djela utemeljena na netrpeljivosti ili predrasudama (vidi Definicije) prema osobinama ili porijeklu žrtve, takvo se krivično djelo može evidentirati i istraživati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje.

Sljedeće 'zaštićene karakteristike' često se mogu naći u krivičnim zakonima država članica EU-a: invaliditet, rasa, spol, jezik, vjera, nacionalnost ili društveni status, seksualna orijentacija i slično.

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju potencijal da dodatno marginaliziraju, isključuju i izoliraju ranjive grupe i tako naštete odnosima unutar zajednica.⁷ Razlog je taj što krivična djela počinjena iz mržnje zastrašuju žrtvu i osobe povezane sa zajednicom kojoj žrtva pripada ili imaju isto porijeklo.

Neki od razloga zašto počinitelji izvršavaju krivična djela iz mržnje već su navedeni, no važno je uvidjeti da motivi (predrasude) za počinjenje takvih krivičnih djela mogu bit višestruki. To se događa kad se dvije ili više zaštićenih karakteristika preklapa, na primjer, kad je neko napadnut zbog svog invaliditeta i seksualne orijentacije.

⁵ Definicija krivičnog djela počinjenog iz mržnje koju priznaju države članice OSCE-a, kako je navedeno u Odluci Ministarskog vijeća OSCE-a 9/09. Zemlje članice OSCE-a su sljedeće: Albanija, Austrija, Belgija, Kanada, Češka, Finska, Njemačka, Mađarska, Italija, Letonija, Luksemburg, Monako, Norveška, Rumunjska, Srbija, Španjolska, Tadžikistan, Turkmenistan, SAD, Andora, Azerbajdžan, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Danska, Francuska, Grčka, Island, Kazahstan, Lihtenštajn, Malta, Crna Gora, Poljska, Rusija, Slovačka, Švedska, Makedonija, Ukrajina, Uzbekistan, Armenija, Bjelorusija, Bugarska, Cipar, Estonija, Gruzija, Vatikan, Irska, Kirgistan, Litva, Moldavija, Mongolija, Nizozemska, Portugal, San Marino, Slovenija, Švicarska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo

⁶ OSCE ODIHR (2009) *Hate Crime Laws – A Practical Guide*, dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/36426?download=true>

⁷ Scheppe, Haynes and Carr (2014.), *A Life Free From Fear – Legislating for Hate Crime in Ireland: An NGO Perspective*, dostupno na: <http://ul.ie/emotions/sites/default/files/docs/Life%20Free%20From%20Fear%20-%20Reprint%20Aug28%202014%20-%20web%20version.pdf>

Godine 2012, 57 država članica OSCE-a potvrdilo je da prikupljaju podatke o sljedećim kategorijama predrasuda⁸:

Kategorija predrasuda	Broj država
Etnička pripadnost/porijeklo/manjine	35
Vjera	34
Rasa/boja kože	35
Seksualna orijentacija	21
Državljanstvo	16
Spol	17
Invaliditet	16
Jezik	14
Transrodnost	11
Ostalo	13

Države koje su zabilježile krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom između 2008. i 2012. godine su sljedeće: Belgija, Kanada, Hrvatska, Kipar, Finska, Gruzija, Njemačka, Latvija, Litvanija, Moldavija, Srbija, Slovačka, Ujedinjeno Kraljevstvo i Uzbekistan.

Dok istraživanje nedvojbeno pokazuje da samo 16 od 57 država vodi evidenciju o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, jasno je da krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom postoje kao globalni problem – koji utiče na živote mnogih, bez obzira na njihov geografski položaj. Osim toga, u slučajevima kada su podaci ograničeni ili ih nema, postavlja se pitanje da li se krivična djela počinjena iz mržnje prijavljuju i da li je žrtvama osigurana podrška. ODIHR ističe da je neprijavlivanje veliki problem u cijeloj Evropi⁹, što dodatno smanjuje povjerenje žrtava u organe vlasti, i doprinosi mirenju sa činjenicom da se krivična djela počinjena iz mržnje moraju podnositi. Još jedan zabrinjavajući aspekt neprijavlivanja je taj da se dobijaju pogrešni statistički podaci i stvara se dojam da su krivična djela počinjena iz mržnje, bez obzira na motiv, manje prisutna nego što u stvari jesu. Zato je ODIHR izradio lako dostupan i informativan internetski portal pod nazivom Prijavlivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, na adresi www.hatecrime.osce.org – u svrhu

⁸ OSCE ODIHR (2013.) *Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Godišnji izvještaj za 2012.*, dostupno na: http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf

⁹ *Ibid*

prikupljanja podataka i promoviranja razumijevanja. Također je objavljen i Priručnik o prikupljanju podataka i praćenju¹⁰.

2.3 Krivična djela počinjena iz mržnje i invaliditet

Ne postoji univerzalna pravna definicija **krivičnih djela počinjenih iz mržnje** protiv osoba s invaliditetom, ali ENIL preporučuje upotrebu gore navedene definicije OSCE-a. Počini li neko krivično djelo koje je motivirano neprijateljstvom ili predrasudama, zato što je žrtva osoba s invaliditetom ili je počinitelj doživljava kao osobu s invaliditetom, tada to krivično djelo može biti kvalifikovano kao krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. Krunsko tužilaštvo i udruženja komandira policije u Ujedinjenom Kraljevstvu navode: ako žrtva ili bilo ko drugi doživljava da je krivično djelo motivirano stvarnim ili percipiranim invaliditetom te osobe, tada se dotični čin može definirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom¹¹.

Važno je da budemo svjesni da nisu sva krivična djela usmjerena protiv osoba s invaliditetom krivična djela iz mržnje. Kako bismo definirali tu vrstu krivičnih djela, važno je utvrditi motivaciju za počinjenje krivičnog djela. Naprimjer, ako je osoba osuđena za oštećivanje imovine i nije svjesna činjenice da je vlasnik osoba s invaliditetom, to djelo se ne bi smatralo krivičnim djelom počinjenim iz mržnje protiv osobe s invaliditetom, budući da počinitelj nije bio motiviran predrasudama prema žrtvinim karakteristikama.

Incidenti počinjeni iz mržnje

Nadalje, smatra se važnim prepoznati **incidente počinjene iz mržnje protiv osoba s invaliditetom**, uz strategije za praćenje takvog ponašanja i borbu protiv njega koje predlažu osobe s invaliditetom i njihova udruženja¹². Incidenti počinjeni iz mržnje odnose se na djela koja mogu biti slična krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Međutim, takvo

¹⁰ Priručnik je dostupan na stranici: <http://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>

¹¹ Krunsko tužilaštvo Ujedinjenog Kraljevstva (2007.) *Policy for Prosecuting Cases of Disability Hate Crime*, dostupno na: http://www.cps.gov.uk/publications/docs/disability_hate_crime_policy.pdf i Udruženje komandira policije (2014.) *Disability Hate Crime*, dostupno na: <http://www.acpo.presscentre.com/Press-Releases/ACPO-response-to-the-Criminal-Justice-Joint-Inspectorate-review-of-disability-hate-crime-202.aspx>

¹² Disability Rights UK (2012.) *Let's Stop Disability Hate Crime – A guide for setting up third party reporting centres*, dostupno na: http://www.disabilityrightsuk.org/sites/default/files/pdf/LSDHC_A_guide_for_setting_up_third_party_reporting_centres_final_200212.pdf

djelo ne spada u krivična djela i zato je svrstano i kategoriju incidenata. Incidenti počinjeni iz mržnje mogu postati krivična djela počinjena iz mržnje ako se incident smatra krivičnim djelom i tako je kvalifikovan. Primjeri incidenata počinjenih iz mržnje su sljedeći:

- Distribuiranje diskriminirajuće literature
- Uvredljiva gestikulacija

Izuzetno je važno prijaviti incidente motivirane mržnjom i poticati druge da ih prijave, budući da takvi slučajevi mogu dovesti do ozbiljnijih krivičnih djela počinjenih iz mržnje¹³. Ako se pažnja usmjeri na prevenciju incidenata izazvanih mržnjom, to može imati pozitivan uticaj na suzbijanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom mogu biti izolovana ili se mogu ispoljavati kao sistematsko zlostavljanje koje može trajati sedmicama, mjesecima ili čak godinama. Mogu se dogoditi između dvoje neznanaca koji se nikad nisu upoznali, između prijatelja ili unutar porodice.

Govor mržnje

Na sličan način, **govor mržnje** i posljedice koje kao takav može imati također treba ozbiljno shvatiti. Govor mržnje uključuje sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promoviraju ili pokušavaju opravdati bilo kakav oblik netrpeljivosti ili ponašanja/izjava koje se temelje na 'mržnji' prema određenoj grupi. Takav način izražavanja može se smatrati pogrđnim, uvredljivim ili s namjerom zastrašivanja; isto tako, govor mržnje može – namjerno ili nenamjerno – poticati na nasilje ili diskriminaciju. Veliki broj udruženja rade na podizanju svijesti o ovom problemu i pokušavaju ga rješavati na domaćem i međunarodnom nivou. Naprimjer, organizacija *No Hate Speech Movement* (Pokret protiv govora mržnje) osmislilo je projekt *Hate Speech Watch* (praćenje govora mržnje) u svrhu prepoznavanja i praćenja sadržaja u kojima se ispoljava mržnja širom Evrope te raspravlja o o toj temi.¹⁴

Prijavljivanje

Izuzetno je važno prijaviti krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba

¹³ OSCE ODIHR (2009.) *Preventing and responding to hate crimes – A resource for NGOs in the OSCE region*, dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/39821>

¹⁴ Za više informacija vidjeti: <http://www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch/instructions>

s invaliditetom, budući da to može povećati izgleda za identificiranje osobe koja je počinila krivično djelo i njezino hapšenje. Time se također inicira saradnja između policije, grupa za podršku i žrtava radi prikupljanja dokaza i uvida u vrstu podrške koja je potrebna žrtvama. Treba istaknuti i da postoji mnogo razloga zašto osobe s invaliditetom ne prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje, uključujući i sljedeće:

- Ne znaju kome ga trebaju prijaviti.
- Pretpostavljaju da im policija ili druge službe neće vjerovati.
- Boje se negativnih posljedica prijavljivanja djela.

Identificiranjem krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i njihovim prijavljivanjem možemo prikupljati podatke i poboljšati status žrtve, kao i pronaći zajedničke načine za smanjivanja broja i eliminiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Naprimjer, policija na lokalnom nivou može dobiti zadatak da napravi potpuni uvid u ova krivična djela na svom području i da spriječi počinjenje ovih djela u budućnosti. To bi trebalo dovesti do saradnje lokalnih i državnih organa vlasti sa zajednicama kako bi se osiguralo pružanje podrške žrtvama i smanjio broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

2.4 Krivična djela počinjena iz mržnje i pokret za nezavisno življenje

Kao što se predviđa članom 19 Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom („Konvencija“), osobe s invaliditetom imaju pravo izbora i pravo na samostalnost i nezavisnost u svim aspektima života.

Trenutačna situacija s kojom su suočene brojne osobe s invaliditetom svodi se na isključenost, izolaciju i ograničene mogućnosti. Većina osoba s invaliditetom i njihove porodice ne znaju za Konvenciju i ne pruža im se adekvatna podrška, prilagođena njihovim potrebama, kako bi ostvarili samostalan život. Zbog toga se odnos društva veoma sporo mijenja, a osobe s invaliditetom još uvijek se doživljava kao bezvrijedne članove zajednice koji nemaju nikakvu, ili veoma ograničenu, ulogu putem koje bi mogle aktivno učestvovati u društvenom životu.

Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i nezavisno življenje osoba s invaliditetom usko su povezani. Dok god

osobe s invaliditetom doživljavaju vrijeđanje, netrpeljivost i diskriminaciju, to će nesumnjivo uticati na njihove ambicije i nivo uključenosti u zajednicu. Ako je osoba s invaliditetom žrtva kontinuiranog zlostavljanja ili krivičnih djela počinjenih iz mržnje, to će joj smanjiti mogućnosti za učestvovanje u raznim aspektima svakodnevnog života: odlazak u lokalni supermarket, korištenje javnog prevoza, izlazak iz stana. Nadalje, ako agencije za provođenje zakona nemaju prikladne i zadovoljavajuće metode da osobama s invaliditetom pruže podršku i zaštite ih od takvih krivična djela, one će biti još više marginalizirane i izolirane.

Pokret za nezavisno življenje izdvojio je 12 stupova samostalnog života - područja koja se smatraju preduslovima za nezavisno življenje. To su sljedeća područja: dovoljan izvor prihoda, primjereno i dostupno zdravstveno i socijalno osiguranje, potpun pristup okolini, dostupnost ravnopravnog obrazovanja i obuke te jednake mogućnosti za zapošljavanje. Ako je osoba žrtva krivičnog djela ili incidenta počinjenog iz mržnje, to može negativno uticati na svako od ovih područja.

Ako problem krivičnih djela počinjenih iz mržnje ostane neriješen, on će i dalje negativno uticati na mogućnosti osoba s invaliditetom da žive samostalno i uživaju u svim dobrobitima društva. Iz tog razloga, potrebno je više istraživanja i svijesti kako bi se naglasila povezanost između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i prava osoba s invaliditetom na nezavisno življenje.

Primjer iz prakse: Hrvatska

Hrvatska je ratificirala sve antidiskriminacijske sporazume koji su dio međunarodnog prava, osim Revidirane Evropske socijalne povelje, koja je potpisana i u postupku je ratifikacije (podatak iz oktobra 2014.)¹⁵. Hrvatska je 2007. godine potpisala i ratificirala Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom¹⁶.

Ustav Republike Hrvatske jamči prava i slobode svima u Republici Hrvatskoj, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, rođenje, obrazovanje, društveni status ili druge karakteristike. Druge osobine, kao što su invaliditet, dob i seksualna orijentacija implicitno se

¹⁵ European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field (2012.) *Croatia Report*, dostupno na: <http://www.non-discrimination.net/de/countries/croatia>

¹⁶ United Nations Enable (2014.) *Convention and Optional Protocol Signatures and Ratifications*, dostupno na: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=12&pid=166>

podrazumijevaju kao 'druge karakteristike', ali tek ih treba protumačiti¹⁷.

Najvažniji zakoni usmjereni na diskriminaciju uključuju sljedeće: Antidiskriminacijski zakon, Zakon o spolnoj ravnopravnosti i Zakon o zapošljavanju. Antidiskriminacijski zakon daje Pučkom pravobranitelju ovlasti kao centralnom tijelu za suzbijanje diskriminacije i promoviranje ravnopravnosti; međutim, kad je riječ o temama vezanima uz invaliditet, tu dužnost obavlja Pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

Novi Krivični zakon s novim odredbama o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje Sabor je usvojio u novembru 2011. godine, a na snagu je stupio 1. januara 2012. godine. Dok su prijašnje odredbe uključivale samo opću definiciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje koja se primjenjivala na osude za krivična djela motivirana predrasudama, nove odredbe konkretno navode da predrasuda kao pobuda predstavlja otežavajuću okolnost za svako krivično djelo (osim za pojedina krivična djela za koja je već propisan kvalifikovani oblik krivičnog djela ukoliko je predrasuda bila pobuda za njegovo izvršenje)¹⁸.

Slučaj Đorđević protiv Hrvatske (vidi stranicu 17), u kojem je Evropski sud za ljudska prava presudio 2012. godine, najpoznatiji je slučaj krivičnog djela počinjenog iz mržnje protiv osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i može se iskoristiti za podizanje svijesti te promoviranje aktivnosti potrebnih za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

¹⁷ Evropska mreža pravnih stručnjaka u području ne-diskriminacije (2009.) *Report on Measures to Combat Discrimination – Croatia Report*, dostupno na: http://www.non-discrimination.net/content/media/2009%20-HR-%20Country%20Report%20LN_final.pdf

¹⁸ OSCE ODIHR (2011.) *Hate Crime Reporting – Report Data Croatia 2011*, dostupno na: <http://www.hatecrime.osce.org/report-data/croatia/2011>

Poglavlje 3: Prepoznavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

Svi oblici diskriminacije moraju se iskorijeniti unapređenjem inkluzije osoba s invaliditetom u društvo, donošenjem odgovarajućih propisa za sprečavanje i suzbijanje diskriminirajućih praksi, i radom na zaštiti osoba s invaliditetom u slučajevima diskriminacije. To uključuje i krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, koja krše ljudska prava žrtava i tako ih sprečavaju u mogućnosti da uživaju sve prednosti života u zajednici.

3.1 Krivična djela počinjena iz mržnje i posljedice za žrtvu

Krivična djela počinjena iz mržnje mogu imati ogroman uticaj na fizičko i psihičko zdravlje žrtve¹⁹, zbog duševne boli povezane s ulogom žrtve krivičnog djela – bez obzira na vrstu krivičnog djela. Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje mogu osjetiti povećanu anksioznost, bijes, intenzivni strah, veću izolaciju i osjećaj ugroženosti i depresiju. Veoma je važno da budemo svjesni emotivnih posljedica krivičnih djela kako bismo mogli pružiti odgovarajuću podršku žrtvama. Agencije za provođenje zakona, nevladine organizacije i ostale grupe u zajednici moraju raditi na tome da osiguraju postojanje adekvatne podrške kada žrtve prijave krivično djelo počinjeno iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i kada se suočavaju s takvim iskustvom.

Strah i anksioznost izazvani krivičnim djelom počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom mogu imati itekako negativne posljedice na čovjekovo zdravlje, njegove odnose unutar zajednice i s kolegama – smanjujući mu tako sveukupnu kvalitetu života. Također mogu imati posljedice po cijelu porodicu i širu zajednicu kojoj ta osoba pripada. Pripadnici iste grupe mogli bi živjeti u strahu od sličnog napada na njih, dok bi pripadnici drugih grupa koje su često predmet napada to mogli doživjeti kao podsjetnik na vlastitu izloženost sličnim napadima. Krivična djela mogu ostaviti posljedice i na ponašanje i postupke žrtava te njihovih zajednica. Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje i grupe kojima pripadaju mogu početi izbjegavati određene lokale ili ulice,

¹⁹ Latvijski centar za ljudska prava (2008.) *Psychological Effects of Hate Crime – Individual Experience and Impact on Community*, dostupno na: http://cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/30/01/2012/Naida_noziegums_ENG_cietusajiem_Interneta_m.pdf

promijeniti svoju svakodnevnu rutinu, odijevanje i izgled iz straha da ne budu meta napada²⁰.

Primjer iz prakse: Slučaj Đorđević

Slučaj Dalibora Đorđevića²¹ i njegove majke Radmile može pomoći da pokažemo kako krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom utiče na žrtve. Oboje su hrvatski državljani srpske nacionalnosti i živjeli su zajedno u stanu za socijalno ugrožene koji im je dodijelio Grad Zagreb. Dalibor je rođen 1977. i ima fizički invaliditet te intelektualne poteškoće. Od 2006. Dalibor i Radmila bili su izloženi stalnom uznemiravanju i zlostavljanju od djece i mladih u svom susjedstvu. Uznemiravanje se uglavnom sastojalo od antisocijalnog ponašanja, uključujući: vrijeđanje, pljuvanje, nepristojne komentare, deranje, uvredljive crteže na trotoaru ispred Daliborova i Radmilina stana te oštećivanje njihovog balkona, prozora i vrata. Nakon 2009. uznemiravanje je povremeno prelazilo u ozbiljne ispade fizičkog nasilja. Uznemiravanje se većinom odvijalo u isto doba dana, ponekad čak svaki dan – poslijepodne kad su se djeca vraćala iz škole, i navečer kad su se okupljala oko klupe ispred prizemnog stana Đorđevićevih. Katkad bi antisocijalno ponašanje trajalo do kasno u noć. Uznemiravanje je bilo izazvano kombinacijom faktora, uključujući Daliborov invaliditet, njihovu nacionalnost i marginalni društveni status (tj. siromaštvo). Kao posljedica stalnog uznemiravanja i zlostavljanja, Dalibor je proživljavao veliku anksioznost i strah, a također je propuštao prilike za samostalan život kao punopravan član društva. Radmila i Dalibor morali su promijeniti svakodnevnu rutinu tako što su izbjegavali da izlaze u određeno vrijeme u danu, birali su alternativne, duže puteve do lokalnih sadržaja i šetali u parku smještenom daleko od mjesta stanovanja²².

²⁰ Journal of the Institute of Justice and International Studies (2003.) *Papers from the March 2003 - Counter-Terrorism and Civil Liberties Conference*, dostupno na: <http://www.ucmo.edu/cjinst/issue3.pdf>; Beadle-Brown, Richardson, Guest, Malovic, Bradshaw and Himmerich (2014.) *Living in Fear: Better outcomes for people with learning disabilities and autism – Main Research Report – January 2014*, dostupno na: http://www.mcch.org.uk/pages/multimedia/db_document.document?id=8009; Equality and Human Rights Commission (2012.) *Hidden in Plain Sight: Inquiry into disability-related harassment*, dostupno na: <http://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/documents/disabilityfi/dhfimain.pdf>

²¹ Interights (2014.) *Dordevic V Croatia*, dostupno na: <http://www.interights.org/dordevic/index.html>

²² Interights (2012.) *Dordevic V Croatia Judgement*, dostupno na: <http://www.interights.org/files/230/DORDEVIC%20v%20CROATIA.docx>

3.2 Praćenje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

Države članice OSCE-a složile su se da će učiniti sve u svojoj moći kako bi „zakon zabranio svaku diskriminaciju i svim osoba jamčio jednaku i učinkovitu zaštitu protiv svih oblika diskriminacije“²³. Nadalje, 57 država obavezalo se da osigura ljudska prava i temeljne slobode svojim građanima „bez razlike na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, politička ili druga mišljenja, nacionalno ili društveno porijeklo, imovinsko stanje, rođenje ili druge vrste statusa“²⁴.

Ne postoji dogovor između država članica OSCE-a o tome koje bi grupe trebalo uključiti u „**zaštićene karakteristike**“ u sklopu zakona o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. „Rasa“, vjera i nacionalnost općenito se smatraju osobinama koje bi trebale biti zaštićene u sklopu zakona o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ali osim toga države i kreatori politika razilaze se u mišljenju kada je riječ o toj temi. Stoga je ključno da grupe osoba s invaliditetom sarađuju s drugim grupama u zajednici, lokalnim i državnim organizacijama za ljudska prava te lokalnim i državnim vlastima kako bi osigurali da invaliditet bude priznat kao jedna od „zaštićenih karakteristika“ u relevantnom zakonodavnom okviru.

Službeno praćenje krivičnih djela i incidenata počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom koje provode države članice OSCE-a, nevladine organizacije i ostale organizacije civilnog društva, rezultiralo je nekim zanimljivim podacima. Godine 2012. odabrane države podnijele su izvještaj o prikupljanju podataka o krivičnim djelima i incidentima motiviranim predrasudama protiv osoba s invaliditetom²⁵. Ti su podaci prikazani u tablici ispod.

Podaci odražavaju neke od napora uložениh u prepoznavanje, evidentiranje i – po mogućnosti – suzbijanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. Države članice OSCE-a koje prate krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom mogu

²³ People's Movement for Human Rights Education (2014.) *Human Right to Freedom from Discrimination*, available at: <http://www.pdhre.org/rights/discrimination.html>

²⁴ Ujedinjeni narodi (2014.) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, dostupno na: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

²⁵ OSCE ODIHR (2013.) *Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report for 2012*, dostupno na: http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf

iskoristiti prikupljene podatke kako bi poboljšale zaštitu u svom nacionalnom zakonodavstvu i razvile alate za suzbijanje i sprečavanje budućih krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U slučaju gdje država nije dostavila podatke, postavlja se pitanje o njihovoj spremnosti odnosno kapacitetima za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

Tablica: Podaci o krivičnim djelima i incidentima motiviranima predrasudama protiv osoba s invaliditetom

Finska

Službeni podaci koje su prikupile agencije za provođenje zakona bilježe 19 slučajeva krivičnih djela počinjenih iz predrasuda protiv osoba s invaliditetom, uključujući osam fizičkih napada, četiri slučaja remećenja mira i jedan slučaj uništavanja imovine.

Njemačka

Službeni podaci koje su prikupile agencije za provođenje zakona bilježe 29 krivičnih djela počinjenih iz predrasuda protiv osoba s invaliditetom, od kojih dva uključuju nasilje. Nevladina organizacija RAA Saxony prijavila je ubistvo starijeg muškarca kojeg su drugi doživljavali kao osobu sa mentalnim poteškoćama. Nevladina organizacija Amadeu Antonio Foundation prijavila je dva fizička napada na beskućnike.

Mađarska

Prijavljen je slučaj u kojem je beskućnika napala grupa od tri osobe, koji je u istrazi kvalificiran kao pokušaj ubistva.²⁶¹

Rusija

ODIHR-u nisu prijavljeni nikakvi službeni podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom ili protiv osoba iz ostalih grupa.

Španija

ODIHR-u nisu prijavljeni nikakvi službeni podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom ili protiv osoba iz ostalih

²⁶ Mađarska je navela primjer slučaja u kojem je žrtva bila beskućnik. Ponekad žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje može biti izabrana na osnovu jedne ili više zaštićenih karakteristika, npr. status beskućnika i psihičko zdravstveno stanje. Prikupljeni podaci mogu ukazivati da je žrtva bila beskućnik sa invaliditetom.

grupa.

Švicarska

ODIHR-u nisu prijavljeni nikakvi službeni podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom ili protiv osoba iz ostalih grupa. Fondacija protiv rasizma i antisemitizma prijavila je fizički napad na muškarca u invalidskim kolicima tokom kojeg je pao iz kolica i zadobio teške ozljede.

Ujedinjeno Kraljevstvo

Službeni podaci koje su prikupile agencije za provođenje zakona za Englesku, Wales i Sjevernu Irsku u 2012. godini bilježe 1.853 krivična djela motivirana predrasudama protiv osoba s invaliditetom. Nevladine organizacije nisu dostavile nikakve informacije.

Poglavlje 4: Prijavljivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

„Incidenti počinjeni iz mržnje često vode k ozbiljnom krivičnom djelu. Prijavite ih i shvatite ih ozbiljno.“

Senada Halilčević, Udruženja za samozastupanje, predsjednica Evropske platforme samozastupnika (EPSA)

Dok način prijavljivanja i obrađivanja krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom zavisi od zakona i procedura u svakoj državi, postoje opći principi u vezi s prijavljivanjem krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom koji se mogu svugdje primijeniti.

Najvažniji savjeti za osobe s invaliditetom koje žele prijaviti krivično djelo ili incident počinjen iz mržnje su:

- Prijavljivanje ne smije ugroziti vašu sigurnost
- Ako ste vi ili neko drugi teže ozlijeđeni, prvo potražite liječničku pomoć
- Zatražite podršku ako smatrate da bi vam to pomoglo - to može biti zagovaranje, emocionalna podrška ili savjeti o postupku prijavljivanja krivičnih djela ili incidenta
- Kada prijavljujete krivično djelo počinjeno iz mržnje nekome kome vjerujete, objasnite svoje potrebe u smislu fizičkog pristupa kako biste dobili odgovarajuću podršku; to će vam omogućiti da budete potpuno uključeni u proces
- Obavijestite osobu koja piše izvještaj o krivičnom djelu ili incidentu o s v j e d o c i m a ako znate da oni postoje. Incidente uvijek treba prijaviti, a obratiti se možete:
 - Agencijama za provođenje zakona/policiji
 - Udruženjama osoba s invaliditetom
 - Osobi kojoj vjerujete

4.1 Kako prijaviti krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

Svakoga treba podržati i potaknuti da prijavi krivično djelo počinjeno iz mržnje – bez obzira na to je li žrtva, svjedok ili neko ko je naknadno obaviješten o počinjenju krivičnog djela iz mržnje. U većini slučajeva, trebate direktno obavijestiti policiju ako znate da se dogodilo

krivično djelo.

Ako je vaš život ili život neke druge osobe u opasnosti, morate to javiti hitnim službama na relevantni broj telefona.

4.2 Uloga policije i ostalih službi

U mnogim državama policija i druge agencije za provođenje zakona veoma malo rade na širenju informacija i podizanju javne svijesti o tome kako prijaviti krivična djela počinjena iz mržnje. Štoviše, često postoji manjak komunikacije i razmjene informacija između policije i tužilaštva u vezi s obradom krivičnih djela i incidenata počinjenih iz mržnje.

Ako ste žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, nekoliko je načina na koje možete postupiti. Iako je najbolje prijaviti krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom policiji, smatrate li da to nije moguće, onda biste o tome što se desilo trebali nekome reći – možda prijatelju, članu porodice ili nekome ko može zastupati vaše interese. Tako vam mogu biti podrška ili u vaše ime obavijestiti lokalnu policiju o počinjenom krivičnom djelu.

4.3 Uloga udruženja osoba sa invaliditetom

Korisno je saznati ima li lokalnih ili nacionalnih organizacija za osobe s invaliditetom koje pojedincima pružaju podršku u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Možda postoji internetska stranica²⁷ posvećena prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom ili informiranju o toj pojavi, koju vodi zajednica ili neka organizacija civilnog društva. Takve stranice za prijavljivanje možda imaju već dogovoren način za direktnu dojavu informacija policiji, a da se vaš identitet pritom ne objavi. Također, možda su povezani s udruženjima za podršku koja mogu ponuditi dodatne savjete žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

Isto tako, bilo bi dobro obavijestiti takva udruženja ako smatrate da vaša prijava nije ozbiljno shvaćena, kao i preduzeti odgovarajuće korake za podnošenje žalbe.

²⁷ Naprimjer, vidi na: <http://disabilityhatecrime.org.uk/>

4.4 Značaj dokaza

Kad prijavljujete krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, važno je pružiti što je moguće više informacija. Za početak, korisno je primijeniti metodu „šta, kako i zašto“, koju predlaže ovaj Priručnik:

Šta

- Šta se dogodilo?

Kako (više informacija)

- Kad se dogodilo?
- Gdje se dogodilo?
- Je li žrtva ozlijeđena?
- Pojediniosti o oštećenoj imovini ili svjedocima?

Zašto

- Zašto se to smatra krivičnim djelom počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom?

Priručnik „Zaustavimo krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom”²⁸, koji je izdala organizacija Disability Rights UK, predlaže da preduzmete sljedeća tri koraka prilikom prijavljivanja krivičnog djela iz mržnje:

- Vodite dnevnik svih incidenata i krivičnih djela koje ste doživjeli i zabilježite što je moguće više informacija o tome kako su se i kad dogodili.
- Odšampajte i zadržite kopije svih poruka koje su povezane sa krivičnim djelom ili incidentom.
- Fotografirajte svu štetu nanесenu vašoj nekretnini ili imovini.

²⁸ Disability Rights UK (2012.) *Let's Stop Disability Hate Crime – A guide for disabled people*, dostupno na: http://www.disabilityrightsuk.org/sites/default/files/pdf/LSDHC_A_guide_for_disabled_people_final_2002121.pdf

Poglavlje 5: Suzbijanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

ENIL-ov je cilj osigurati da sve osobe s invaliditetom, bez obzira na stepen invaliditeta ili porijeklo, imaju mogućnost slobodnog izbora i kontrole u svim aspektima svog života. Važan dio tog cilja jest omogućiti da u našim životima nema uznemiravanja, diskriminacije i zlostavljanja²⁹.

ENIL je utvrdio niz aktivnosti koje organizacije za osobe s invaliditetom, agencije za provođenje zakona i ostali akteri trebaju preduzeti kako bi riješili problem krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

5.1 Preporuke za djelovanje

Pozitivno djelovanje organizacija osoba s invaliditetom

Organizacije osoba s invaliditetom imaju važnu ulogu u pružanju podrške u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje, između ostalog **dajući savjete žrtvama** i **omogućavajući dijalog** između lokalnih službi i zajednica.

Udruženja osoba s invaliditetom moraju imati realnu mogućnost da rade sa ljudima koji su uključeni u procese i sisteme vezane za krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. Treba ih poticati da osmišljavaju, razvijaju i pružaju usluge te podržavaju inicijative za žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje – u duhu ‘koprodukcije’ (vidi Definicije) - budući da to može pomoći oko smanjivanja napetosti u zajednici osoba s invaliditetom i njegovanja pozitivnog dijaloga s lokalnim vlastima i policijom.

Pozitivno djelovanje agencija za provođenje zakona

OSCE-ODIHR izradio je niz preporuka na temelju svojih saznanja³⁰. U vezi sa pravosuđem i agencijama za provođenje zakona, ODIHR preporučuje da bi države trebale razmotriti preduzimanje daljih **mjera** kako bi policija, tužilaštva i sudovi imali mogućnost i kapacitete da sprečavaju krivična djela počinjena iz mržnje i da efikasno reaguju na

²⁹ European Network on Independent Living (2014.), dostupno na: <http://www.enil.eu/about-enil/>

³⁰ OSCE ODIHR (2013.) Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report for 2012, dostupno na: http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf

njih.

- To može uključivati **provođenje aktivnosti za podizanje svijesti i edukaciju**, pogotovo s policijskim službama, kao i stvaranje **pozitivnih i održivih odnosa** između pravosudnih ustanova i grupa žrtava, s ciljem poticanja žrtava da prijave krivična djela počinjena iz mržnje, i svjedoka da pridonesu rješavanju i procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje.
- Postoji i potreba za stvaranjem **lokalnog partnerstva** između grupa u zajednici i agencija za provođenje zakona, s ciljem redovnog izvještavanja o aktualnim temama i daljeg praćenja incidenata. To može poslužiti kao rano upozorenje na porast tenzija i omogućiti odgovarajuću raspodjelu resursa.
- Jedna od najvažnijih akcija koje treba preduzeti odnosi se na podizanje svijesti među **djecom i mladima** o tome šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje. Ključno je da razumiju ne samo patnju, bol i strah koje krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom mogu nanijeti žrtvama, nego i posljedice koje osuđujuća presuda može imati na počinitelja krivičnog djela. To je u Ujedinjenom Kraljevstvu postignuto s velikim brojem aktera, uključujući lokalnu policiju i tužilaštvo, koji sarađuju kako bi razvili nastavne sadržaje za podizanje razine svijesti i kritiku sadašnjeg načina razmišljanja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

Predložene mjere trebale bi rezultirati nastojanjem zajednice i mlađih generacija da se bore protiv pokušaja izvršenja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i da se, u saradnji s civilnim društvom, bore protiv poticanja na neposredno nasilje i krivična djela počinjena iz mržnje, uključujući internet i društvene medije.

Pozitivno djelovanje vlasti

Vlasti mogu iskoristiti svoju moć i uticaj kako bi pomogle da se osigura da je policija demokratski odgovorna zajednici kojoj služi, kao i da osiguraju resurse i podršku lokalnim područjima da razviju strategije u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje u skladu s lokalnim potrebama. Njihova uloga na državnom nivou može biti da pokrenu **državne inicijative za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz**

mržnje, prikupljaju **podatke** na nacionalnom nivou, te **određuju obaveze i ciljeve**.

Na državnom nivou naglasak se može staviti na:

- **Prevenciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje** – protiveći se stavovima koji ih podržavaju i obrazlažući strategije za ranu intervenciju kako bi se spriječila eskalacija;
- Stvaranje **dostupnih mehanizama prijave i pružanjem cjelovitih usluga podrške** za žrtve – i tako, po mogućnosti, povećati povjerenje žrtava i potaknuti proaktivna lokalna partnerstva.

Vlasti mogu promicati važnost zaštite ljudskih prava svih građana i stanovnika, s posebnim naglaskom na grupe koje se smatraju marginaliziranim i izoliranim od glavnine društva.

Naposljetku, donosioci odluka moraju postati svjesni bogatstva znanja i vještina koje osobe s invaliditetom posjeduju kada ih se prepozna kao stručnjake koji su znanje stekli iz ličnog iskustva. Organizacije osoba s invaliditetom mogu osigurati da se glas osoba s invaliditetom čuje na svakom nivou i da se preduzimaju praktična rješenja za poboljšanje života osoba s invaliditetom i njihovih zajednica. Vlasti bi stoga trebale **osigurati sredstva za organizacije osoba s invaliditetom** za pružanje usluga ili zagovaranje u ime žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

5.2 Preporuke sa Seminara o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom održanog u Hrvatskoj

Obuka i podizanje svijesti: Istaknuto je da je obuka prikladna metoda za podizanje svijesti o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i borbi protiv njih. Potreban je sveobuhvatan pristup podizanju svijesti o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom, koji uzima u obzir sve aspekte života u društvu – od vrtića do sudova. Organizacije koje okupljaju osobe s invaliditetom, osoblje škola koje rade s djecom i roditeljima trebaju imati mogućnost adekvatne obuke kako bi prepoznali takva krivična djela i bili svjesni odgovarajućih metoda za prijavljivanje i pružanje podrške. Obuka treba biti prilagođena različitim ciljnim grupama, ovisno o njihovom nivou svijesti. Na primjer: o terminologiji i razlikama između incidenata počinjenih iz mržnje i

krivičnih djela počinjenih iz mržnje, itd. Treba razmjenjivati dobru praksu, na primjer: dobra saradnja između raznih tijela i način na koji mediji mogu prikazati krivična djela počinjena iz mržnje.

Rad s organizacijama koje okupljaju osobe s invaliditetom: Unutar zajednica postoji odgovornost svakog člana da razmotri svoju ulogu u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom. To uključuje bolje razumijevanje prava osoba s invaliditetom, što obuhvata priznavanje principa samostalnog života osoba s invaliditetom, izbor i kontrolu. Lokalne i regionalne vlasti trebale bi iskoristiti finansijska sredstva za obuku i prijaviti se za projekte u saradnji s organizacijama koje okupljaju osobe s invaliditetom (a koje su 'user-led', tj. pod upravom samih korisnika). Također su potrebni dodatni resursi, uključujući angažman osoblja za praćenje provođenja Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom.

Prikupljanje podataka: Treba uspostaviti okvir i pristupačan postupak za prikupljanje i razmjenu podataka o incidentima, krivičnim djelima i praksi – to može biti nešto slično alatu *True Vision* u Ujedinjenom Kraljevstvu: <http://www.report-it.org.uk/home>.

Zakonska reforma: Potrebno je u zakone uvesti odgovarajuće odredbe za procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, naprimjer, uključivanje incidenata počinjenih iz mržnje.

Rad s medijima: Potrebno je pisati i govoriti o većem broju slučajeva, budući da se na taj način može pomoći policiji u prepoznavanju budućih slučajeva koji uključuju krivična djela počinjena iz mržnje.

Definicije

Nezavisno življenje (Independent Living) svakodnevna je demonstracija politika o invaliditetu temeljenih na ljudskim pravima. Nezavisan život moguć je kombinacijom različitih društvenih i individualnih faktora koji omogućavaju osobama s invaliditetom da imaju kontrolu nad svojim životom. To uključuje mogućnost izbora i donošenja odluke o tome gdje će živjeti, s kim će živjeti i kako će živjeti. Usluge moraju biti dostupne svima i pružene na temelju ravnopravnosti, omogućavajući osobama s invaliditetom fleksibilnost u svakodnevnom životu. Nezavisan život zahtijeva pristup zgradama i prevozu, dostupnost tehničkih pomagala, pristup pomoći u porodici i/ili uslugama u sklopu zajednice. Neophodno je istaknuti da se nezavisan život odnosi na sve osobe s invaliditetom, bez obzira na stepen njihove potrebe za podrškom.

Grupe u zajednici odnose se na ljude koji žive u istom kraju i koji se udružuju zbog zajedničkog interesa. Grupe u zajednici mogu imati jak uticaj na donošenje odluka o lokalnim pitanjima.

Predrasuda je unaprijed stvoren negativan stav o pojedincu ili grupi, temelji se na stvarnim ili zamišljenim osobinama, a može dovesti do napada na žrtvu ili žrtve na osnovu tog stava.

Koprodukcija se odnosi na zajednički rad stručnjaka koji su znanje stekli iz ličnog iskustva i organizacija, s naglaskom na inkluziju. Riječ je o ravnopravnom partnerstvu i saradnji između strana koje su posvećene unapređivanju davanja usluga; svaka osoba uključena u proces koprodukcije je dragocjena, drugi je poštuju i slušaju, a svi sudjeluju u osmišljavanju, razvoju i realizaciji. Koprodukcija unapređuje usluge i zajednice i može postići da nezavisno življenje (samostalan život) postane stvarnost za sve.

Dodatak: Plan rada seminara u Zagrebu

Seminar o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom (Zagreb, Hotel Aristos, Cebini 33, 10 010 Zagreb, 13. – 14. listopada 2014.)

PROGRAM

1. dan: 13. listopad

10.30-11.00 Dolazak sudionika i kava za dobrodošlicu

11.00 – 11.15 Otvaranje seminara i predstavljanje ciljeva

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom RH Anka Slonjšak, Joanna Perry (OSCE-ODIHR) i Jamie Bolling (ENIL) otvaraju seminar

11.15 – 12.00 Što je krivično djelo počinjeno iz mržnje? - Pravni i konceptualni pristupi krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom u OSCE regiji

Moderator: Jamie Bolling

Joanna Perry, savjetnica za krivična djela počinjena iz mržnje u Uredu za demokratske institucije i ljudska prava pri OSCE-u daje pregled različitih pristupa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom i primjere kako se definira i rješava u zemljama unutar regije OSCE-a. Gđa Perry predstavlja dostupne statističke podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv osoba s invaliditetom u Europi.

12.00 – 13.30 Fokus grupe uz osvježenje

Sudionici su podijeljeni u dvije grupe. Jedna grupa je za osobe s invaliditetom i njihove organizacije, druga za ostale sudionike.

13.30 – 14.45 Ručak i kava

14.45 – 15.45 Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom - pregled osobnih iskustava sudionika

Moderator: Miro Griffiths (ENIL)

15.45 – 16.30 Krivična djela počinjena iz mržnje protiv osoba s invaliditetom – stanje u Hrvatskoj

Moderator: Joanna Perry (OSCE-ODIHR)

Davor Derenčinović, Pravni fakultet Zagreb i Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predstavlja pravni i politički okvir u Hrvatskoj.

17.00 Večera

2. dan: 14. listopada

9.00 - 9.15 Ponavljanje zaključaka prvog dana i ciljevi ostatka seminara

9.15 – 9.45 Primjer: Povreda prava osobe s invaliditetom pred Evropskim sudom za ljudska prava – Predmet Đorđević protiv Hrvatske

Izlagač: odvjetnica Ines Bojić

9.45 - 10.30 Primjer: na koji se način u Velikoj Britaniji rješavaju slučajevi krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom

Moderator: Joanna Perry

Izlagač: Paul Giannasi, Ministarstvo pravosuđa, Velika Britanija

10.30 - 10.45 Pauza za kavu

10.45 – 11.45 Koja je moja uloga i što mogu učiniti u Hrvatskoj?

Moderator: Joanna Perry, OSCE-ODIHR

Zajedno s kolegama iz drugih institucija i organizacija, sudionici osmišljaju što je potrebno učiniti kako bi se podigla razina svijesti i informiranosti, te poboljšalo rješavanje slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv osoba s invaliditetom.

11.45 - 12.45 *Predstavljanje primjera i prijedloga iz rada u grupama. Sudionici dogovaraju iduće korake.*

12.45 - 13.00 **Daljnji koraci i akcije:** Branka Meić Salie, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

13.00 **Zatvaranje seminara i ručak**

Za dodatne informacije, molimo, kontaktirajte:

European Network on Independent Living
Ground Floor, Chase House
City Junction Business Park
Northern Cross
Malahide Road
Dublin 17
Ireland

Tel: +3531 525 0700

E-mail: secretariat@enil.eu

Web: <http://www.enil.eu>

Provedeno u sklopu projekta 'Proud, Strong and Visible – Promoting the Choice, Control and Participation of Disabled People in Evrope', koji je financirala Evropska komisija (2014 Action Grant) i ULOBA, Norveška.